

กระแสนของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ The Trend of Critical Thinking

ณัฐภัทร แสงมาลา, ธเนศ เจริญทรัพย์,
สุวิทย์ เอื้อศักดิ์ชัย และ วิภารัตน์ มุสิกะเจริญ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

**Nuttaput Sangmala, Thanet Charoensub,
Suwit Uarsakchai and Wiparat Moosikajaroen**
Kasetsart University, Thailand
Corresponding Author, E-mail :nuttaput.s@ku.th

บทคัดย่อ

ความสามารถในการประเมิน และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เป็นค่านิยมของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นลักษณะที่ช่วยส่งเสริมความสามารถในการตัดสินใจ การใช้เหตุผลเชิงตรรกะ และความสามารถในการแก้ไขปัญหา การคิดอย่างมีวิจารณญาณมีความสำคัญทั้งในบริบททางวิชาการและการชีวิตประจำวัน ช่วยให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ที่ยากลำบาก ตั้งคำถามกับข้อสันนิษฐาน และมีส่วนสำคัญต่อความก้าวหน้าและนวัตกรรม

ดังนั้น บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอกระแสนของการคิดอย่างมีวิจารณญาณในประเด็นที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น มุมมองต่อการจัดการเรียนการสอนการคิดอย่างมีวิจารณญาณของประเทศไทยและประเทศนิวซีแลนด์ ความสัมพันธ์และความสำคัญระหว่างการคิดอย่างมีวิจารณญาณต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สื่อดิจิทัล และโลกของการทำงาน

คำสำคัญ: การคิดอย่างมีวิจารณญาณ; การคิดอย่างมีวิจารณญาณกับเทคโนโลยี; สื่อดิจิทัล และโลกของการทำงาน

* วันที่รับบทความ : 19 พฤศจิกายน 2566; วันที่แก้ไขบทความ 6 ธันวาคม 2566; วันที่ตอบรับบทความ : 7 ธันวาคม 2566

Received: November 19 2023; Revised: December 6 2023; Accepted: December 7 2023

Abstract

The capacity to evaluate, and synthesize data in order to promote a deeper knowledge is known as critical thinking. It builds informed decision-making, logical reasoning, and problem-solving abilities. Critical thinking is vital in both academic and real-life contexts, allowing people to make sense of difficult situations, question presumptions, and make significant contributions to advancement and innovation.

Hence, this academic article aims to present the trends of critical thinking on various topics, whether it's the perspective on the management of teaching and learning, critical thinking in the contexts of Thailand and New Zealand, the relationship, and significance of critical thinking to technological advancement, digital media, and the professional world.

Keywords: Critical thinking, Critical Thinking and technology, digital media and working world

บทนำ

ในยุคที่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการแพร่กระจายของข้อมูล เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและตลอดเวลา ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณกลายเป็นทักษะที่ขาดไม่ได้ ซึ่งการคิดอย่างมีวิจารณญาณนั้นเป็นความสามารถในการวิเคราะห์ ประเมิน และสังเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นกลาง การคิดรูปแบบนี้ไม่เพียงแต่จำเป็นในเชิงวิชาการเท่านั้น แต่จะเป็นตัวช่วยให้บุคคลสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพในศตวรรษที่ 21 ยุคสมัยที่เต็มไปด้วยความซับซ้อน (Facione, 2015)

การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นแนวคิดซึ่งก้าวข้ามขอบเขตทางวิชาการแบบดั้งเดิม เป็นทักษะที่ขยายขอบเขตออกไปนอกขอบเขตของวงการการศึกษา และแทรกซึมเข้าไปในแง่มุมต่าง ๆ ของชีวิตการทำงาน ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย รวมไปถึงการพัฒนาตนเองของบุคคล ในยุคที่เต็มไปด้วย "ข่าวปลอม" การบิดเบือนข้อมูล และความคิดเห็นแบบแบ่งขั้ว สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยความสามารถในการประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มาและความถูกต้องของข้อโต้แย้งเป็นสิ่งสำคัญ (Pennycook & Rand, 2020: 2775-2783) ไม่เพียงเท่านั้น ในระบบการทำงานแล้วแต่พยายามค้นหาแรงงานที่มีทักษะในการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนได้ด้วยสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์เพิ่มมากขึ้น

ในบทความวิชาการมุ่งเปรียบเทียบการคิดอย่างมีวิจารณญาณในประเทศไทยและประเทศนิวซีแลนด์ที่จะก่อให้เกิดความกระจ่างเกี่ยวกับผลกระทบของปัจจัยทางวัฒนธรรม การศึกษา และสังคมที่มีต่อการพัฒนาและการประยุกต์ใช้ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในชีวิตประจำวัน

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking)

Monash University (2019) ให้ความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณคือการคิดประเภทหนึ่ง ที่พึงให้เกิดตั้งคำถาม วิเคราะห์ ตีความ ประเมิน และตัดสินเกี่ยวกับสิ่งที่อ่าน ฟัง พูด หรือเขียน คำว่า Critical มาจากคำภาษากรีก Kritikos แปลว่า "สามารถตัดสินหรือแยกแยะได้" การคิดอย่างมีวิจารณญาณที่ดีคือการ ตัดสินที่เชื่อถือได้โดยอาศัยข้อมูลที่เชื่อถือได้

นอกจากนี้ การการคิดอย่างมีวิจารณญาณมิได้หมายความว่า เป็นคนที่คิดเชิงลบหรือเพ่งความสนใจไป ที่ข้อบกพร่อง แต่หากหมายถึงความสามารถในการทำให้ความคิดเกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้นเพื่อให้แยกแยะ ปัญหาหรือรายละเอียดของข้อมูล ตีความข้อมูลและใช้การตีความนั้นเพื่อตัดสินใจอย่างถูกต้อง (Monash University, 2019)

คุณลักษณะของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ตามที่ Wade (1995: 24-28) ระบุไว้มีอยู่ด้วยกัน 8 ประการ ได้แก่ 1) การตั้งคำถาม 2) การแยกแยะประเด็นที่เป็นปัญหา 3) การตรวจสอบหลักฐาน 4) การวิเคราะห์สมมุติฐานเพื่อเลี่ยงอคติ 5) การหลีกเลี่ยงการใช้เหตุผลที่เกิดจากการใช้อารมณ์ 6) การหลีกเลี่ยงการให้เหตุผลที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง 7) การพิจารณาหลายแง่มุม และ 8) การเปิดใจรับความเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนที่เกิดในปัจจุบัน

คุณลักษณะอีกประการหนึ่งของการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่ระบุโดยแหล่งต่างๆ ก็คือ อภิปัญญา การ คิดไตร่ตรองความคิดของตนเอง หรือการตระหนักถึงความคิดของตนในขณะที่เรากำลังทำอะไรสิ่งหนึ่ง (Jones & Ratcliff, 1993)

มุมมองของประเทศไทยและประเทศนิวซีแลนด์ต่อการสอนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

แม้ว่าประเทศไทยและประเทศนิวซีแลนด์จะมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม แต่ก็มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในการบูรณาการการคิดอย่างมีวิจารณญาณเข้ากับหลักสูตรของตน อย่างไรก็ตาม แนวทางของทั้งสองประเทศถูกกำหนดโดยบริบททางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการศึกษาที่แตกต่างกัน

1. มุมมองของประเทศไทย

พื้นเพทางศาสนาของประเทศไทย คือ พุทธศาสนา มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อคุณค่าทางการศึกษา ด้วยการยึดในหลักเหตุและผล หรือกระทั่งคำสอนเกี่ยวกับทางสายกลาง หรือมัชฌิมาปฏิปทา คือ หลักการปฏิบัติหรือแนวทางการปฏิบัติ หมายถึงการรู้จักประมาณ ความพอดี พอประมาณ ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป รู้จักเหตุรู้จักผล ไม่เบียดเบียนและไม่ก่อปัญหาให้แก่ตนเองและผู้อื่น อันนี้เป็นหลักสำคัญของพุทธศาสนา ใช้ตัดสินพฤติกรรมมนุษย์ (พระมหาวรเดชา อคฺคเตโช, 2558) สอดคล้องความหมายของการคิดอย่างมี วิจารณญาณดังกล่าวของ สิริญญา มารศรี (2562: 105-122.) ว่าเป็นกระบวนการคิดที่ใช้เหตุผล มี การศึกษาข้อเท็จจริง หลักฐานและข้อมูลต่าง ๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจแล้วนำมาพิจารณา วิเคราะห์ อย่าง สมเหตุสมผล จะเป็นผู้ที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผลไม่ยึดถือความคิดเห็นของตนเอง ก่อนที่

จะตัดสินใจในเรื่องใดจะต้องมีข้อมูลหลักฐานเพียงพอและสามารถเปลี่ยนความคิดเห็นของตนเองให้เข้ากับผู้อื่นได้หากผู้นั้นมีเหตุที่เหมาะสมถูกต้องกว่า จึงถือได้ว่า พุทธศาสนาเป็นรากฐานของการคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณ อย่างไรก็ตาม บางคำสอนของพุทธศาสนาอาจถูกตีความคลาดเคลื่อนและเกิดเป็นข้อจำกัดในการแสดงวิจาร์ณญาณของบุคคล เช่น เรื่องกรรม ที่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2561) กล่าวถึงความคลาดเคลื่อนในทัศนคติต่อตนเองว่า บางคนมองในแง่ตัวเอง ความรู้สึกทอตระ คือรู้สึกว่าย่อท้อ ยอมแพ้ ถดถอย และไม่คิดปรับปรุงตัวเอง เช่นในประโยคว่า “ชาตินี้มีกรรม” หรือว่า “เราทำมาไม่ดี กัมหนำรับกรรมไปเกิด” และกล่าวถึงความคลาดเคลื่อนในทัศนคติต่อผู้อื่นว่า บางคน บอกว่าพุทธศาสนาสอนให้วางอุเบกขา ก็เลยทำเฉย หมายความว่า ใครจะได้ทุกข์ได้ร้อน เราก็ปลงเสียว่ากรรมของสัตว์ เขาทำมาเองไม่ดีเขาจึงได้รับผลอย่างนั้น เราก็วางอุเบกขา ซึ่งพื้นฐานจากศาสนาพุทธนี้ก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมค่านิยมในสังคมไทยที่ว่า “เด็กควรให้ความเคารพผู้ใหญ่” ด้วยเหตุเพราะผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตมากกว่า ภาพจำของสภาพแวดล้อมในห้องเรียนไทยจึงมีครูเป็นผู้บรรยายให้ความรู้ โดยมีนักเรียนเป็นผู้รับฟัง จดจำ และทำตามบรรทัดฐานที่มีมายาวนานนี้แม่จะสร้างคุณลักษณะที่ดี เช่น การมีความอ่อนน้อมถ่อมตน หรือการว่านอนสอนง่าย เป็นต้น แต่กลับเป็นสิ่งที่ทำให้นักเรียนไม่เป็นนักคิด นักตั้งคำถาม ขัดขวางเสรีในการแสดงวิจาร์ณญาณของนักเรียน

กล่าวได้ว่าในอดีตการศึกษาไทยให้ความสำคัญกับการสอนที่เน้นให้นักเรียนท่องจำเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยได้ตระหนักถึงข้อจำกัดของการสอนลักษณะนี้ ว่าไม่สามารถช่วยส่งเสริมความเข้าใจอย่างแท้จริงและทักษะที่สำคัญ ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาจึงมีการเปลี่ยนแปลงมาสู่การสอนที่เป็นจุดเน้นอย่างมากขึ้นคือ การจัดการเรียนการสอนเชิงรุก (Active Learning) ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางและเปิดโอกาสให้มีการโต้ตอบระหว่างครูกับนักเรียนมากขึ้น กระทรวงศึกษาธิการของประเทศไทยได้ค่อย ๆ ดำเนินการปฏิรูปหลักสูตรให้เน้นการแก้ปัญหา ทักษะการวิเคราะห์ และการประยุกต์ใช้ความรู้ วิชาต่าง ๆ เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และสังคมศึกษา เพื่อสนับสนุนให้นักเรียนประเมินข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างมีวิจาร์ณญาณ โดยเห็นได้จากแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ที่กำหนดยุทธศาสตร์ของการจัดการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 เพื่อเตรียมความพร้อมกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่จะเปลี่ยนแปลงในอนาคต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ประกอบกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ก็ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนเป็นสำคัญและมีทักษะในศตวรรษที่ 21 (สสวท., 2560) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้ประเทศไทยริเริ่มโครงการพัฒนาวิชาชีพและการฝึกอบรมที่มุ่งให้ครูมีเครื่องมือและวิธีการในการส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณในห้องเรียน

ความท้าทายที่สำคัญประการหนึ่งสำหรับนักการศึกษาชาวไทยคือการสร้างสมดุลระหว่างการรักษาคุณค่าดั้งเดิม ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้สังคมมีอิสระในการคิดอย่างมีวิจารณญาณไปพร้อมกัน สิ่งนี้ต้องใช้แนวทางที่เหมาะสมอย่างยิ่งซึ่งเคารพบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมในขณะเดียวกันก็ท้าทายให้นักเรียนคิดนอกกรอบด้วย ซึ่งการมีความสามารถทางภาษาอังกฤษที่ดีก็เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนไทยได้ เนื่องจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่โดดเด่นสำหรับการวิจัยทางวิชาการและวาทกรรมทั่วโลก นักเรียนจะได้เผชิญกับความท้าทายในการเข้าถึง ทำความเข้าใจ และมีส่วนร่วมอย่างมีวิจารณญาณกับทรัพยากรทางวิชาการทั่วโลก

2. มุมมองของประเทศนิวซีแลนด์

นิวซีแลนด์ไม่ได้ขึ้นชื่อเพียงเรื่องภูมิประเทศที่สวยงาม แต่ยังได้รับการยอมรับในด้านระบบการศึกษาที่ก้าวหน้า ในส่วนของการคิดอย่างมีวิจารณญาณเริ่มต้นจากวัฒนธรรมพื้นเมืองของนิวซีแลนด์นั่นคือ วัฒนธรรมเมารี (Māori) ที่ให้ความสำคัญกับการทำ Whakapapa มักถูกมองว่าเป็นการลำดับวงศ์ตระกูลและประวัติศาสตร์วงศ์ตระกูล โดยคำว่า “Papa” หมายถึงสิ่งที่แผ่กว้างและแบน เช่น กระจาดหรือแผ่นพื้น ส่วน “Whaka” แปลว่า เปิดใช้งาน หรือทำให้เกิดขึ้น การทำ Whakapapa เป็นแนวคิดของการใส่อะไรบางอย่างเข้าไปให้เป็นชั้น หรือการวางอะไรบางอย่างซ้อนกันไป ซึ่งมีการใช้แนวคิดนี้กับหลายเรื่อง แต่เรื่องหนึ่งที่ต้องใช้แนวคิดนี้อย่างแน่นอนคือการลำดับวงศ์ตระกูลของตน เรื่องราวต่าง ๆ ในตระกูลที่ถูกเล่าต่อกันมารุ่นต่อรุ่น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (Rameka, 2016: 33-37) รวมถึงการบอกเล่าเรื่องราวของตน บอกว่าตนเป็นใคร อยู่ที่ไหน สภาพแวดล้อมของตนเป็นอย่างไร ในครอบครัวของตนมีใครบ้าง เพราะเหตุใด ซึ่งเป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้ชาวนิวซีแลนด์ได้ฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างเป็นธรรมชาติ เพราะต้องใช้วิจารณญาณไตร่ตรองทุกข้อมูลเพื่อให้เข้าใจตนเอง เมื่อเกิดการล่าอาณานิคมขึ้น ระบบการศึกษาของตะวันตกจึงเกิดขึ้น สิ่งเหล่านี้ได้นำหลักสูตรที่มีโครงสร้างของการสอบและวิธีการสอนที่ค่อนข้างแตกต่างจากเดิมเข้ามาয়นิวซีแลนด์ อย่างไรก็ตาม นิวซีแลนด์มีความกระตือรือร้นในการผสมผสานสิ่งที่ดีที่สุดของทั้งสองวัฒนธรรม โดยผสมผสานมุมมองของเมารีเข้ากับปรัชญาการศึกษาของตะวันตก

จากการศึกษาหลักสูตรของประเทศนิวซีแลนด์ชื่อว่า The New Zealand Curriculum (NZC) (Ministry of Education, 2007) เปิดตัวในปี พ.ศ. 2550 พบว่าเป็นหลักสูตรที่ปรับปรุงขึ้นเพื่อให้ความสำคัญอย่างจริงจังในการส่งเสริมให้นักเรียนมีสมรรถนะหลัก ซึ่ง “การคิดอย่างมีวิจารณญาณ” จัดเป็นสมรรถนะด้าน “การคิด (Thinking)” โดยมีแนวทางการสอดแทรกให้นักเรียนเกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณระบุไว้ด้วย เป็นการสนับสนุนให้โรงเรียนปลูกฝังนักเรียนให้มีความสามารถในการตั้งคำถาม ตั้งสมมติฐาน และแสวงหามุมมองใหม่ ๆ โรงเรียนในนิวซีแลนด์หลายแห่งจึงจัดการเรียนรู้ด้วยการตั้งคำถาม ซึ่งช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจหัวข้อต่าง ๆ ที่เรียนได้อย่างลึกซึ้งและจากการแลกเปลี่ยนมุมมองต่อหัวข้อนั้น ๆ ในหมู่นักเรียนด้วยกัน แนวทางนี้เน้นความเป็นตัวตนของนักเรียน ส่งเสริมความคิดและการตัดสินใจอย่างเป็นอิสระ

นอกจากนี้ระบบการศึกษาของนิวซีแลนด์มีการบูรณาการความรู้ ค่านิยม และวิธีการของชาวเมารีมากขึ้น ด้วยการทำเช่นนั้น นักเรียนจะได้สัมผัสกับวิถีคิด การใช้เหตุผล และความเข้าใจที่หลากหลาย ซึ่งช่วยเพิ่มความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

แม้นิวซีแลนด์จะมีระบบการศึกษาที่ก้าวหน้า แต่การเป็นประเทศที่มีประชากรจาก 160 กลุ่มชาติพันธุ์รวมอยู่ด้วยกัน (New Zealand Government, 2020) สร้างความท้าทายอันใหญ่หลวงให้แก่ครูผู้สอนที่ต้องทำความเข้าใจนักเรียนที่มีความแตกต่างและหลากหลายอย่างมากใน 1 ห้องเรียน ครูต้องมีทักษะและกลยุทธ์อย่างมากในการสอน (Wood, McRae & Raukura, 2021: 21-28) การทำให้การสอนการคิดอย่างมีวิจารณญาณเข้าถึงและเหมาะสมกับนักเรียนทุกคนจึงเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก นอกจากนี้ความท้าทายอีกประการของประเทศนิวซีแลนด์คือความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและโลกาภิวัตน์ที่ไม่เพียงเสริมเครื่องมือและมุมมองในการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ แต่ยังทำให้นักเรียนต้องพบกับข้อมูลที่มีปริมาณมากเกินไป นักเรียนควรได้รับการฝึกให้สามารถแยกแยะสิ่งที่น่าเชื่อถือจากแหล่งที่มาที่ไม่น่าเชื่อถือได้ ซึ่งธรรมชาติของการศึกษาที่เปลี่ยนไปนี้ ได้ผลักดันให้ประเทศนิวซีแลนด์ริเริ่มโครงการมากมายเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้ครูสามารถสร้างนวัตกรรมที่บูรณาการการคิดอย่างมีวิจารณญาณเข้ากับบทเรียนได้อย่างราบรื่น

สรุปได้ว่า ทั้งประเทศไทยและประเทศนิวซีแลนด์ต่างมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการส่งเสริมให้ประชากรในประเทศของตนได้ฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างเป็นธรรมชาติ หากพิจารณาที่หลักสูตรของทั้งสองประเทศ จะพบว่าประเทศนิวซีแลนด์ ได้กำหนดให้การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของสมรรถนะหลักที่ควรเกิดแก่นักเรียน และมีแนวทางการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้อย่างชัดเจน ในขณะที่หลักสูตรของประเทศไทยไม่ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดฯ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) แต่ก็ได้ระบุถึงความสำคัญของการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 จึงแสดงถึงความตั้งใจที่จะพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณผ่านหลักสูตรของชาติเช่นกัน

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

การคิดอย่างมีวิจารณญาณและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีโดยเฉพาะในช่วงปฐมวัยมีความสำคัญ เนื่องจากเป็นเวลาที่เด็กมีพัฒนาการความคิดและการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว การผสมผสานการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการใช้สื่อดิจิทัล (Karpati, 2011) เป็นสิ่งที่สร้างประสบการณ์เรียนรู้ที่หลากหลายและเข้ากันได้ดี เช่น การส่งเสริมความคิดอย่างมีวิจารณญาณ ด้วยการส่งเสริมการถามคำถามกระตุ้นให้เด็กสงสัย (ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ, 2556) อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการทดลองและสำรวจ ได้รู้การค้นคว้าด้วยตัวเอง

การใช้แอปพลิเคชัน เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ในรูปแบบที่สร้างสรรค์และน่าสนใจ สามารถช่วยให้เด็กเรียนรู้แบบตามอัธยาศัยได้ (พิชัย ระเวงวัน, 2564: 167-180) ซึ่งเป็นการสร้างประสบการณ์เรียนรู้ที่หลากหลายด้วยการสร้างสภาพแวดล้อมที่เรียนรู้ที่ต้องการคิดและสืบค้น ให้โอกาสเด็กได้เลือกการเรียนรู้ตามความต้องการของเด็กตามสไตล์ และความสนใจของพวกเขา นอกจากนี้สื่อเทคโนโลยียังช่วยให้เด็กปฐมวัยมีการพัฒนาทักษะให้มีความฉลาดในการจดจำ และรู้จักการใช้เทคโนโลยีได้อย่างคล่องแคล่ว (ชนิพรรณ จาติเสถียร, 2560) ด้วยเหตุนี้นักวิจัยหลายท่านจึงทำการพัฒนาสื่อเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างการคิดอย่างมีวิจารณญาณแก่นักเรียน อาทิ Santamaria (2022) นักวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญในการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาแอปพลิเคชันที่ส่งเสริมทักษะความคิดสร้างสรรค์ และทักษะด้านความเทคโนโลยีให้กับเด็ก ได้เสนอแนะว่าการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ของเด็กควรเน้นไปที่การเรียนรู้แบบเป็นระบบที่เติมเต็มความรู้และความคิดสร้างสรรค์แทนที่จะเน้นเพียงการใช้งานเทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือเท่านั้น

ในขณะเดียวกัน ประเทศนิวซีแลนด์มีแนวทางการส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการใช้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีให้กับเด็กปฐมวัยอย่างหลากหลายและประสบความสำเร็จ เช่น การเรียนแบบก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่น่าสนใจ Meade (2005) กล่าวไว้ใน “Catching the waves : Innovation in early childhood education” ว่าโรงเรียนในนิวซีแลนด์มักมีการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ตั้งแต่ห้องเรียนที่ได้รับการออกแบบมาอย่างสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ มีการใช้คอมพิวเตอร์พกพาและอุปกรณ์เรียนรู้ เพื่อดึงดูดและคงความน่าสนใจ ส่งเสริมการใช้แอปพลิเคชันการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็ก เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาการเรียนรู้ที่นำไปใช้กับชีวิตจริง ส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์ สนับสนุนโครงการสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับเด็ก เช่น งานศิลปะ การแสดง การออกแบบ ด้วยรูปแบบการเรียนรู้เช่นนี้ประเทศนิวซีแลนด์ได้สร้างแวดวงการเรียนรู้ที่สนุกสนาน

ผลกระทบของเทคโนโลยีที่มีต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ของเด็กไทยและนิวซีแลนด์สำหรับปฐมวัย มีดังนี้

- เด็กไทย : การมีการเข้าถึงข้อมูลในโลกดิจิทัล อาจทำให้เด็กมีความรู้สึกเรียนรู้ได้มากขึ้น แต่ในบางกรณีอาจส่งผลให้เด็กติดอยู่ในโลกออนไลน์มากเกินไป ทำให้ขาดการเรียนรู้ในสิ่งที่ควรรู้อบตัว

- เด็กนิวซีแลนด์ : การใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ นักเรียนได้มีโอกาสสร้างสรรค์และแก้ไขปัญหาโดยใช้เทคโนโลยี ทำให้มีการผสมผสานระหว่างความคิด สร้างสรรค์และการเรียนรู้ ดังเช่น McNaughton และ Jesson (2023) กล่าวไว้ว่า Teaching kids to be better thinks “Digital tools such as gaming can improve critical and analytical thinking”

นอกจากนี้ ยังพบว่า มีผลกระทบของเทคโนโลยีต่อสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้

- เด็กไทย : อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงที่เด็กอาจพบเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมในโลกออนไลน์
- เด็กนิวซีแลนด์ : การใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่น่าสนใจและเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อม

เพื่อช่วยแก้ปัญหา และเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้เทคโนโลยี ให้มีผลกระทบน้อยลงต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของเด็กไทยในปฐมวัย มีแนวทางที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ตั้งข้อจำกัดในการใช้เทคโนโลยี สร้างนโยบาย หรือข้อกำหนดเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ สร้างเนื้อหาที่เหมาะสม
2. พัฒนาเนื้อหาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยและระดับความเข้าใจของเด็ก
3. เลือกแอปพลิเคชันหรือเว็บไซต์ที่เหมาะสม
4. สร้างร่วมมือกับผู้ปกครอง เพื่อร่วมดูแลและติดตามการใช้เทคโนโลยีของเด็ก
5. สร้างสภาวะการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์และมีวิจารณญาณ
6. เปิดโอกาสในการใช้เทคโนโลยีในการสร้างสรรค์ผลงาน
7. ติดตามและประเมินผล เพื่อปรับปรุงและปรับเปลี่ยนแผนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความต้องการของเด็ก

บทบาทของปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ในกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สำหรับเด็กไทยในระดับปฐมวัยควรเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาทักษะความคิดที่สร้างสรรค์ มีแนวทางพอสังเขป โดยสนับสนุนการเรียนรู้และคิดอย่างสร้างสรรค์ AI ควรถูกนำมาใช้ในการสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ที่มุ่งสู่การคิดอย่างสร้างสรรค์และคิดแก้ปัญหา แก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ให้เด็กมีโอกาสใช้ปัญญาประดิษฐ์ มาสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ ที่น่าสนใจ หรือนำมาในรูปแบบของเกม เพื่อส่งเสริมความรู้สึกสนุกสนานในการเรียนรู้ หรือนำมาสร้างประสบการณ์เรียนรู้ที่หลากหลายที่จะตอบสนองความสนใจของเด็ก ส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้ AI ในการสร้างสภาวะการเรียนรู้ให้เด็กกล้าตั้งคำถาม วิเคราะห์ และสร้างความรู้ในรูปแบบใหม่ รวมทั้งสร้างความเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้และความเป็นไปได้ในชีวิตจริง ฉะนั้น การใช้ปัญญาประดิษฐ์ให้เหมาะสมกับวิจารณญาณของเด็กไทยในระดับปฐมวัย จะสามารถส่งเสริมพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ ทักษะในการปัญหา การคิดวิเคราะห์ ทักษะในการเรียนรู้เร็ว การสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างการเรียนรู้และชีวิตจริง และความมั่นใจในการเรียนรู้

นอกจากนี้ Rowe (1994) กล่าวว่า การคิดวิจาร์ณญาณที่ดีสำหรับเด็ก ครูควรส่งเสริมให้เด็กได้รู้จักการกล้าถาม กล้าวิเคราะห์ เพื่อให้เด็กได้รู้จักการใช้ความคิด นำเสนอได้และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และยังกล่าวต่อไปว่า Things the teacher can do which facilitate critical think 1. Question (การตั้งคำถาม) 2. Respond (การโต้ตอบ) 3. Structure of the classroom (องค์ประกอบในชั้นเรียน) 4. Model types of thinking (รูปแบบของการคิดที่หลากหลาย) นอกจากนี้ Meade (2005) ได้กล่าวถึงการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ มีการใช้แอปพลิเคชันที่เหมาะสมกับเด็ก เช่น งานศิลปะ การแสดง การออกแบบ ผ่านแนวทางเหล่านี้ ประเทศนิวซีแลนด์ ได้สร้างแวดวง การเรียนรู้ที่น่าสนใจสนุกสนานและมี

แนวความคิดเฉพาะที่น่าศึกษาเพิ่มเติม อีกทั้ง McNaughton และ Jesson (2023) ยังตั้งคำถามว่า จะทำอย่างไรให้การคิดอย่างมีวิจารณญาณและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสามารถพัฒนาความคิดของเด็กให้เป็น “นักคิด” เพราะการเป็นนักคิดที่ดีจะเป็นการเพิ่มทักษะให้รู้จักวิธีการแก้ปัญหาด้วยเหตุที่ว่า “We’ve seen that generally New Zealand children have a relatively low rate of critical thinking-one of then key anets people will need, along with critical literacy in a digital future”

สำหรับในภาคหน้า การคิดอย่างมีวิจารณญาณและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย ควรไปในทิศทางที่เน้นการผสมผสานระหว่างการพัฒนาทักษะคิดอย่างมีวิจารณญาณ และความรู้พื้นฐานด้วยการนำเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือในกระบวนการเรียนรู้ โดยมุ่งหวังที่จะสร้างสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ แก้ปัญหาในเด็กและเปิดโอกาสให้เด็กพัฒนาพลังความคิด และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาสังคม และเศรษฐกิจในอนาคตที่มีแนวโน้มที่ดี

สรุปได้ว่า เพื่อสนับสนุน ส่งเสริมให้เด็กได้มีการพัฒนาในการคิดอย่างมีวิจารณญาณมากขึ้น คือ การนำเอาดิจิทัลแพลตฟอร์ม มาร่วมเป็นองค์ประกอบสำคัญมี 3 เหตุผล หลักสำคัญที่นำมาใช้ร่วมกับการศึกษาได้

1. การจัดการบริหารให้เกิดความเสมอภาคในการใช้เครื่องมือดิจิทัล
2. เพิ่มความสามารถทางปัญญาของเด็กในการใช้เครื่องมือดิจิทัล ในรูปแบบอื่น ๆ การคิด การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกัน
3. นิวซีแลนด์เป็นประเทศเล็ก ๆ ที่มีความคล่องตัวพร้อมในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ อย่างแท้จริง ด้วยบุคลากรทางการศึกษาที่สามารถออกแบบความเชื่อมโยงที่ดีระหว่าง การสอน การเรียนรู้ในครอบครัวและการเรียนรู้ดิจิทัลผ่านเกม ซึ่งบรรลุผลลัพธ์ที่ดี การนำเทคโนโลยีมาใช้กับเด็กปฐมวัยของไทยเพื่อเป็นสื่อประกอบการเรียนการสอนโดยเฉพาะคอมพิวเตอร์ ควรมีจุดประสงค์เพื่อให้เด็กใช้คอมพิวเตอร์ในขณะที่เด็กมีความพร้อมและเกิดความสนใจอยากเล่นในสภาพแวดล้อมที่ครูจัดไว้ให้เหมาะสมและควรศึกษาแนวทางที่ถูกต้อง เหมาะสมและสอดคล้องกับพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กในทุกด้าน

การคิดอย่างมีวิจารณญาณและสื่อดิจิทัล

ในยุคดิจิทัลปัจจุบัน ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และนำมาซึ่งโอกาสที่ผู้คนได้สัมผัสกับแพลตฟอร์มดิจิทัลที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่เครือข่ายสังคมออนไลน์ไปจนถึงเว็บไซต์ข่าว รวมไปถึงช่องทางสื่อสารออนไลน์อื่น ๆ แพลตฟอร์มเหล่านี้มีบทบาทสำคัญ ส่งผลต่อระบบการคิดของผู้คนและการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เนื่องจากสื่อดิจิทัลถือเป็นส่วนหนึ่งในเข้ากับชีวิตประจำวันของเรามากขึ้น

ดังนั้น พฤติกรรมการบริโภคสื่อดิจิทัลย่อมส่งผลต่อทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ Rosen (2010) ระบุว่า ผลกระทบของสื่อดิจิทัลที่มีต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 โดยการศึกษาของ Pennycook และ Rand (2020: 2775-2783) พบว่าบุคคลที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการรับข้อมูลข่าวสารเพียงช่องทางเดียว มีแนวโน้มด้านทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณต่ำกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่เสพข่าวสารจากแหล่งอื่น ๆ ด้วย นอกจากนี้ แพลตฟอร์มดิจิทัลยังมีรูปแบบดึงดูดและคงความสนใจของผู้ใช้งานผ่านการใช้อัลกอริทึมที่ช่วยโต้ตอบการใช้งานของผู้ใช้ได้อย่างแม่นยำ ซึ่งสิ่งนี้เป็นตัวกรองข้อมูลหลักที่ทำหน้าที่จำกัดข้อมูลบางประเภทที่อาจเป็นความคิดตรงข้ามหรือแนวคิดโต้แย้ง (Pariser, 2011) ทำให้ผู้ใช้งานไม่ได้รับข้อมูลรอบด้านที่เพียงพอต่อการพิจารณาตัดสินใจ ซึ่งการบริโภคสื่อดิจิทัลนี้เป็นตัวการขัดขวางการคิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้ ด้วยสภาพที่กล่าวมาส่งผลให้เกิดความตระหนักเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในยุคดิจิทัล จากข้อมูลของ Hobbs และ Jensen (2020) ความรู้ด้านสื่อช่วยให้บุคคลสามารถวิเคราะห์ ประเมิน และคัดสรรเนื้อหาสื่อได้อย่างมีวิจารณญาณ การรู้เท่าทันสื่อช่วยให้บุคคลพิจารณาข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง ตรวจสอบข้อเท็จจริง และแยกแยะแหล่งที่มาที่น่าเชื่อถือและไม่น่าเชื่อถือได้ โดยทักษะเหล่านี้มีความจำเป็นต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณในยุคของสื่อดิจิทัลเป็นอย่างมาก

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้เข้าสู่ยุคที่มีการใช้สื่อดิจิทัลเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนที่ใช้งานโทรศัพท์มือถือในวงกว้างและการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในราคาไม่แพงทำให้สื่อดิจิทัลกลายเป็นส่วนสำคัญในชีวิตประจำวัน การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลได้ส่งผลกระทบต่อภาคการศึกษา เช่นกัน อาทิ การใช้ E-Learning แหล่งข้อมูลการเรียนรู้ออนไลน์ และสื่อมัลติมีเดียในโรงเรียนไทยเพิ่มมากขึ้น (Chareonwongsak et al., 2020: 146-160)

ในทางกลับกัน นิวซีแลนด์ได้ให้ความสำคัญกับการบูรณาการสื่อดิจิทัล โดยมีโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีที่ได้รับการพัฒนาอย่างดี และมีการส่งเสริมการรู้ดิจิทัล (Digital Literacy) อย่างชัดเจน ซึ่งระบบการศึกษาของนิวซีแลนด์ได้นำทรัพยากรสื่อดิจิทัลต่าง ๆ มาบูรณาการไว้ในหลักสูตร โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียน (Ministry of Education, New Zealand, 2017)

ถึงแม้ว่าประเทศไทยและประเทศนิวซีแลนด์จะมีความพยายามในการบูรณาการสื่อดิจิทัลในการเรียนรู้ แต่ทั้ง 2 ประเทศ ยังเผชิญกับความท้าทายในเรื่องการส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณในหมู่นักเรียนยุคดิจิทัล เนื่องด้วยปริมาณข้อมูลบนโลกออนไลน์ ที่ประกอบได้ด้วยข้อมูลที่ทั้งจริง และเท็จในบางประการ หรือข่าวปลอมที่มีอยู่อย่างมหาศาล ก่อให้เกิดความท้าทายที่สำคัญในการพัฒนาความสามารถของนักเรียนในการวิเคราะห์และตัดสินใจแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือและคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Livingstone et al., 2017: 3-14)

นอกจากนี้ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงทรัพยากรดิจิทัลที่ไม่เท่าเทียมกันยังคงมีอยู่ในทั้ง 2 ประเทศ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Warschauer & Matuchniak, 2010: 179-225) ในนิวซีแลนด์ มีการพยายามแก้ไขปัญหานี้ผ่านโครงการริเริ่มต่าง ๆ เช่น Digital Technologies for All Equity Fund (Ministry of Education, New Zealand, 2019) สำหรับประเทศไทย มีแนวคิดริเริ่มที่คล้ายคลึงกัน แต่ยังคงมีความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรสื่อดิจิทัลอย่างทั่วถึง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565)

ดังนั้น เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในยุคดิจิทัล การบริโภคสื่อชนิดต่าง ๆ อย่างสมดุล การเลือกรับข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย สามารถทำให้บุคคลได้เรียนรู้ข้อมูลทั้งที่สอดคล้องกับแนวคิดของตนเองหรืออาจเป็นข้อมูลที่ขัดแย้ง และนำมาพินิจพิเคราะห์ได้อย่างมีเหตุผล จะเห็นได้ว่าหากเลือกบริโภคข้อมูลจากสื่อดิจิทัลในรูปแบบนี้ สื่อดิจิทัลเองจะเป็นเครื่องมืออันทรงคุณค่าในการเข้าถึงมุมมองที่หลากหลายอันจะเป็นประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตในยุคปัจจุบัน

จะเห็นว่า กระแสของการคิดอย่างมีวิจารณญาณต่อสื่อดิจิทัลก่อนนั้นสามารถช่วยและขัดขวางการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้ แต่หากบุคคลมีส่วนร่วม รู้เท่าทันสื่อ และสามารถประเมินคุณค่าข้อมูลที่พบได้อย่างมีวิจารณญาณ สื่อดิจิทัลเองนั้นก็มิมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณเช่นกัน อีกทั้งการส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณในสื่อดิจิทัลจะมีผลเชิงบวกได้นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและผู้ปกครองเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Ribble, 2015)

การคิดอย่างมีวิจารณญาณในโลกของการทำงาน

การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นทักษะสำคัญในโลกของการทำงาน เพราะช่วยให้ทุกคนตัดสินใจและดำเนินการอย่างมีเหตุผลและมีประสิทธิภาพ ฉะนั้น การปลูกฝังการคิดอย่างมีวิจารณญาณในเด็กตั้งแต่เยาว์วัยได้ เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยพัฒนาทักษะที่จำเป็น ในการทำงานและชีวิตประจำวันในอนาคต มีแนวทางที่น่าสนใจ เช่น ส่งเสริมการสนใจ และความอยากรู้ ให้เด็กมีโอกาสสำรวจโลกรอบตัว ซึ่งเป็นทักษะสำหรับคนยุคใหม่ในโลกที่มีการพัฒนาอย่างไม่สิ้นสุด จึงได้มีการพัฒนาแอปพลิเคชันให้เด็กๆ ยุคใหม่ได้ฝึกหลากหลายทักษะ อาทิ ทักษะการคิด การแก้ปัญหาโดยการสร้างสรรค์นวัตกรรม การฝึกเพื่อให้คิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อรู้จักการกลั่นกรอง วิเคราะห์ข่าวสารต่างๆ จำนวนมากที่ได้รับรู้ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนไม่ว่าจะเป็นการรับมือกับข่าวสารปลอม (Fake News) การคิดเพื่อแก้ปัญหาที่ซับซ้อน (Complex Problem Solving) การตัดสินใจ (Decision Making) ไปจนถึงการนำไปประยุกต์ใช้ในหลาย ๆ ด้านในการทำงาน รวมไปถึงนำมาประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด (Code Genius Academy, 2022)

การสร้างการคิดอย่างมีวิจารณญาณตั้งแต่วัยเด็ก จึงเป็นขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาทักษะ และความสามารถที่จำเป็นในการทำงานและชีวิตประจำวันในอนาคต เนื่องจากการรับรู้ของเด็กช่วยพัฒนาสติปัญญาของเด็กให้เพิ่มมากขึ้นตามวุฒิภาวะ ตอบสนองความกระตือรือร้นใคร่รู้ใคร่เรียน และความต้องการใช้ความสามารถที่เพิ่มขึ้นของเด็กปฐมวัย โดยเด็กเริ่มรู้จักใช้ความคิด การมีมโนภาพ และจินตนาการสูงขึ้น (Piaget, 2003) ซึ่งจะทำให้เด็ก ๆ มีทักษะสำคัญที่มีคุณค่ามากในโลกของการทำงาน เพราะช่วยสร้างการตัดสินใจที่มีเหตุผล และการแก้ปัญหาที่มีคุณค่าต่อองค์กร การตัดสินใจที่มีเหตุผล ช่วยให้สามารถรวบรวมข้อมูล ประเมินตัวเลือก และตัดสินใจอย่างมีเหตุผลตามสถานการณ์ ซึ่งมีคุณค่าในบริหารองค์กร บริหารการใช้ชีวิตส่วนตัว การแก้ไขปัญหาอย่างมีวิจารณญาณที่ช่วยลดความเสี่ยง และเพิ่มโอกาสในการบรรลุผลสำเร็จ การนำเสนอและการสื่อสาร เป็นเรื่องของทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สุดท้ายเป็นเรื่องของความสำเร็จในการทำงาน การคิดอย่างมีวิจารณญาณยังช่วยในการพัฒนาและดำเนินการตามยุทธศาสตร์และเป้าหมายขององค์กร ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จในการทำงาน

สรุปได้ว่ากระแสและบทบาทของการคิดอย่างมีวิจารณญาณในโลกของการทำงานในอนาคต ผู้ที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณจะได้รับประโยชน์หลายด้าน อาทิ สามารถรับมือกับเหตุการณ์ที่ไม่แน่นอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ได้เปิดมุมมองที่แปลกใหม่ มีความกล้าออกจากเขตสบาย (Comfort Zone) สามารถไตร่ตรอง แยกแยะข้อเท็จจริงได้ดีขึ้น เป็นต้น ซึ่งการฝึกให้บุคคลมีวิจารณญาณในโลกของการทำงานสามารถทำได้ ดังนี้

1. ฝึกคิดหัวข้อ หรือประเด็นต่าง ๆ ในรูปแบบการตั้งจุดมุ่งหมายเป็นเหตุและเป็นผล
2. ฝึกการระบุแยกแยะต่าง ๆ และสามารถเชื่อมโยงประเด็นต่างๆ เข้ากันได้ดี โดยอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลและความเป็นไปได้

3. รู้จักประเมินมุมมองต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์ความถูกต้องของข้อมูล

4. ฝึกตั้งคำถามหาเหตุผลรองรับ ไม่หลงเชื่อข้อมูลที่ได้ผ่านกระบวนการไตร่ตรอง

สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรมีในหลักสูตรเพื่อฝึกให้เด็กได้เริ่มคิดวิเคราะห์และเชื่อมโยงเพื่อเตรียมพร้อมในการเข้าสู่โลกของการทำงานอย่างมีวิจารณญาณ

สรุป

ทั้งประเทศไทยและนิวซีแลนด์ แม้ว่าจะมีรากฐานมาจากภูมิหลังทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน แต่ทั้ง 2 ประเทศตระหนักถึงความสำคัญอย่างยิ่งของการบูรณาการการคิดอย่างมีวิจารณญาณเข้าสู่ระบบการศึกษา ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่มีรากฐานมาจากพุทธศาสนาและโครงสร้างทางสังคมแบบนับถือผู้อาวุโส และอยู่ในช่วงของการพัฒนาจากรูปแบบการเรียนรู้แบบท่องจำไปสู่การสอนที่มีการโต้ตอบและเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นเกี่ยวกับข้อจำกัดของการท่องจำและประโยชน์ของการให้คุณค่ากับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้มีความท้าทายมาก โดยเฉพาะในการสร้างสมดุลระหว่างค่านิยมแบบดั้งเดิมและแนวคิดการส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณในยุคสมัยใหม่ ในทางกลับกัน นิวซีแลนด์ซึ่งได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมเมารีพื้นเมืองและแนวปฏิบัติด้านการศึกษแบบตะวันตก ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้แบบสืบเสาะมายาวนาน หลักสูตรของนิวซีแลนด์ส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างชัดเจน และโรงเรียนได้รับการสนับสนุนให้ออกแบบประสบการณ์ที่ส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการตั้งคำถามอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การผสมผสานมุมมองของเมารีเข้ากับแนวทางแบบตะวันตกทำให้เกิดกรอบแนวคิดแบบองค์รวมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สามารถส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

นอกจากนี้ การวิจัยเกี่ยวกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณก็เป็นจุดสนใจที่สำคัญของทั้ง 2 ประเทศ ประเทศไทยซึ่งอุดมไปด้วยแนวคิด ความเชื่อบนฐานพุทธศาสนา ตระหนักถึงบทบาทสำคัญของการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการเปลี่ยนจากการเรียนรู้ท่องจำแบบดั้งเดิมไปสู่รูปแบบการศึกษาร่วมสมัย ในขณะที่ประเทศนี้มุ่งมั่นที่จะประสานหลักวัฒนธรรมอันมั่งคั่งเข้ากับความเป็นทางวิชาการสมัยใหม่ การวิจัยเกี่ยวกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณจึงกลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ แนวโน้มในอนาคตในประเทศไทยอาจเจาะลึกถึงกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการบูรณาการการคิดอย่างมีวิจารณญาณเข้ากับหลักสูตร การทำความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมในการประยุกต์ และการประเมินผลกระทบต่อผลลัพธ์ทางวิชาการและชีวิตโดยรวมของนักเรียน

ในทางกลับกัน นิวซีแลนด์ซึ่งมีการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาของชาวเมารีและกระบวนทัศน์การศึกษาแบบตะวันตกอย่างมีเอกลักษณ์ ได้สนับสนุนการคิดอย่างมีวิจารณญาณมาโดยตลอด แนวทางการวิจัยในอนาคตในนิวซีแลนด์อาจมุ่งเน้นไปที่การเสริมสร้างและปรับปรุงวิธีการเรียนรู้ที่เน้นการสืบค้น บูรณาการการคิดอย่างมีวิจารณญาณในวิชาต่างๆ ได้อย่างราบรื่น และการทำความเข้าใจบทบาทของวิธีการนี้ในการส่งเสริมการศึกษาแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงระหว่างมุมมองของเมารีและตะวันตก

โดยพื้นฐานแล้ว ในขณะที่ภูมิทัศน์การศึกษาทั่วโลกเปลี่ยนไปสู่ความสามารถในศตวรรษที่ 21 ทั้งสองประเทศ แม้จะมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ต่างก็แสดงการเดินทางที่มุ่งมั่นในการปลูกฝังการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญที่เป็นสากลและแนวโน้มระดับโลกที่กำลังเกิดขึ้น นอกจากนี้ยังเน้นย้ำถึงความจำเป็นของการวิจัยเกี่ยวกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ความท้าทายอย่างหนึ่งที่ทั้งสองประเทศ

กำลังเผชิญและเป็นตัวเร่งในการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณในประเทศของตน คือความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี และสื่อดิจิทัลต่าง ๆ เนื่องจากนักเรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลที่มีอยู่มาก ซึ่งปะปนไปด้วยข้อมูลจริงและข้อมูลเท็จได้อย่างง่ายดาย กระแสของงานวิจัยของทั้งสองประเทศจึงชี้ว่าการพัฒนาให้นักเรียนมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่ดี จะทำให้พวกเขาแยกแยะ และตัดสินใจว่าข้อมูลใดที่น่าเชื่อถือ เกิดเป็นความฉลาดในการเลือกใช้สื่อและเทคโนโลยี และยังผลให้พวกเขาก้าวสู่โลกของการทำงานในยุคดิจิทัลได้อย่างประสบความสำเร็จ การวิจัยเกี่ยวกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณในปัจจุบันจึงมุ่งศึกษาโอกาสและแนวทางในการส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณควบคู่ไปกับทักษะอื่นในศตวรรษที่ 21 พร้อมสร้างนวัตกรรมด้านการสอน การตัดสินใจเชิงนโยบาย และวาทกรรมทางวิชาการที่เจาะลึกและสร้างคุณประโยชน์อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชนิพรรณ ขาติเสถียรและคณะ. (2560). *การสร้างวินัยสำหรับเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พลัสเพลส จำกัด.
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2556). *การพัฒนาการคิด*. กรุงเทพมหานคร: 9119 เทคนิคพรินติ้ง.
- พระมหาวรเดชา ออคเตโซ. (2558). ทางสายกลางในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจในปัจจุบัน. *ออนไลน์*. สืบค้น 20 ตุลาคม 2566. แหล่งที่มา: <https://www.mcu.ac.th/article/detail/14292>
- พิชัย ระวังวัน. (2564). การพัฒนาสื่อแอปพลิเคชันการเรียนรู้เสริมทักษะคำศัพท์ 3 ภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย บนสมาร์ตโฟน. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. 11 (2), 167-180.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2561). ทำอย่างไรจะให้เชื่อเรื่องกรรม. *ออนไลน์*. สืบค้น 20 ตุลาคม 2566. แหล่งที่มา: <https://www.watnyanaves.net/th/book-reading/193/2>
- สรินญา มารศรี. (2562). การพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในศตวรรษที่ 21. *วารสาร มจร นคร น่านปริทัศน์*. 3 (2), 105-122.
- สสวท. (2560). *หลักสูตรวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. *ออนไลน์*. สืบค้น 20 ตุลาคม 2566. แหล่งที่มา: <https://www.ipst.ac.th/curriculum>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560 – 2579*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- Chareonwongsak, K., Ramingwong, S., & Sujivanit, P. (2020). A Framework for Integrating Digital Media Literacy into the Thai Educational System. *International Journal of Learning, Teaching, and Educational Research*. 19 (10), 146-160.

- Code Genius Academy. (2023). Digital literacy ทักษะการรู้ดิจิทัล ภัยจากการเติบโตที่ดีของเด็กยุคใหม่. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2566. แหล่งที่มา: <https://codegeniusacademy.com/digital-literacy/>
- Facione, P. (2015) Critical Thinking: What It Is and Why It Counts. *Online*. Retrieved October 13, 2023. from: https://www.researchgate.net/publication/251303244_Critical_Thinking_What_It_Is_and_Why_It_Counts
- Hobbs, R., & Jensen, A. (2020). The past, present, and future of media literacy education. *Journal of Media Literacy Education*. 12 (1), 1-11.
- Jones, E. A. & Ratcliff, G. (1993). *Critical thinking skills for college students*. National Center on Postsecondary Teaching, Learning, and Assessment, University Park, PA. (Eric Document Reproduction Services No. ED 358 772)
- Karpati, A. (2011). *Digital Literacy in Education*. Moscow: UNESCO Institute for Information Technologies in Education (IITE).
- Livingstone, S., Cabello, P., & Vandoninck, S. (2017). Multitasking and metacognition: The role of intrinsic and extrinsic media multitasking motives in media multitasking behaviors. *Journal of Media Psychology*. 29 (1), 3-14.
- Santamaria, M. L. (2022). *A Mixed Methods Study on Early Childhood Services' Touchscreen Tablet use and non-use in New Zealand*. Young Children's information Communication Technology (ICT).
- McNaughton, S., & Jesson, R. (2023). How a Digital Intervention in Schools Contributed to Students' Social and Emotional Skills, and Impacted Writing. *Online*. Retrieved October 13, 2023. from: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40841-023-00296-1>
- Meade, A. (2005). *Catching the Waves: Innovation in Early Childhood Education*. New Zealand : NZCER Press
- Ministry of Education, New Zealand. (2007). *The New Zealand Curriculum*. Wellington: Ministry of Education, New Zealand.
- Ministry of Education, New Zealand. (2017). Digital Technologies: Hangarau Matihiko in the New Zealand Curriculum. *Online*. Retrieved October 13, 2023. from: <https://nzcurriculum.tki.org.nz/The-New-Zealand-Curriculum/Digital-Technologies>.
- Ministry of Education, New Zealand. (2019). Digital Technologies for All Equity Fund. *Online*. Retrieved October 13, 2023. from: <https://education.govt.nz/school/funding-and-financials/funding/funding-for-digital-technologies-for-all/>.
- Monash University (2019). What is critical thinking?. *Online*. Retrieved October 20, 2023 from <https://www.monash.edu/student-academic-success/enhance-your-thinking/critical-thinking/what-is-critical-thinking>
- New Zealand Government. (2020). Ethnic group summaries reveal New Zealand's multicultural make-up. *Online*. Retrieved October 21, 2023 from <https://www.stats.govt.nz/news/ethnic-group-summaries-reveal-new-zealands-multicultural-make-up/>
- Pariser, E. (2011). *The filter bubble: What the Internet is hiding from you*. New York: Penguin Press.
- Pennycook, G., & Rand, D. G. (2020). Fighting misinformation on social media using crowdsourced judgments of news source quality. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 117 (6), 2775-2783.
- Piaget, J. (2003). *The Psychology of Intelligence*. Taylor & Francis e-Library.

- Rameka, L. (2016). Whakapapa: Culturally valid assessment in early childhood. *Early Childhood Folio*. 16 (2), 33-37
- Ribble, M. (2015). *Digital Citizenship in Schools: Nine Elements All Students Should Know*. (3rd ed.). Washington DC: International Society for Technology in Education.
- Rosen, L. (2010). *ReWired: Understanding the iGeneration and the Way They Learn*. New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Rowe, H. (1994). Critical Thinking. *Online*. Retrieved October 13, 2023. from: <https://www.nzcer.org.nz/nzcerpress/set/articles/critical-thinking>
- Wade, C. (1995). Using writing to develop and assess critical thinking. *Teaching of Psychology*. 22 (1), 24-28.
- Warschauer, M., & Matuchniak, T. (2010). New technology and digital worlds: Analyzing evidence of equity in access, use, and outcomes. *Review of Research in Education*. 34 (1), 179-225.
- Wood, B.E., McRae, S. & Raukura, M. (2021). Teaching in superdiverse multicultural classrooms Ideas from New Zealand secondary school teachers. *Teaching and Learning*. 3 (2021), 21-28